

riája. Mindent szinte első olvasásra megjegyyez, a legapróbb adatokat is elraktározza a fejében, és képes azokat bármikor elővenni és beilleszteni egy gondolatfolyamba, még ha egészen más időszületben és témában kalandozik is. Olyan összefüggérendszer tud megmutatni így, amelyben az egymástól távol eső adatok között bűvópatakként meghúzódó kapcsolatok néhány pillanat alatt láthatóvá

válnak. A szórt tematika, az innen-onnan kiemelt művek sorozata tehát nem az esetlegesség érzetét kelti, felvillan mögötte egy nagy összefüggésháló. Szörényi nem vizsgálja módszeresen végig ennek minden csomópontját, de bemutatja azokat a szálakat, amelyek az egymástól messzire került csomókat összekötik.

E módszer következtében szól olyan témákról, mint Iványi Ödön társadalomábrázolási módszere vagy Csalog Zsolt szocioportréinak tanulságai, máshol Kovács István második verseskötetéről ír, vagy éppen Kemény István 1989-es regényét elemzi. Sorolhatnám még a szövegek furcsán előbukkanó témáit, ám fontosabb ennél, hogy mindegyik írás annak a humanista gyökerű műveltségi hálónak a szá-

laít rezzenti meg, amely az antik, görög-latin műveltségtől indul, s a reneszánszon keresztül a barokk, majd a modern művészetig tart. Így eleve nem nekem régtől használatos irodalmi motívumok, poétikai eljárások, melyek az egykori szerzők műveit ugyanúgy életteltelítették, mint a mai írók alkotásait. Ezért lesz fontos Mészöly Miklósnál az antik eredetű motívumok sora, máshol Hajnóczy Per-

zsiájával kapcsolatosan Szadek Hedáját 20. századi perzsa író *Vak bagoly* című regényét vonja be az értelmezésbe. A könyvet olvasva úgy érezzük, mi is ebbe a hatalmas műveltségi hálóba kapaszkodunk, és összeköttetésben állunk évszázadok tudásával, műveivel, alkotóival. Ennek az érzésnek az átadása mindenképpen elismerendő és messzemenően dicséretes e könyvben csakúgy, mint Szörényi László egész munkásságában.

Kiemelkedően érdekesnek tartom a harmadik részt. Ebben azokat a kritikákat olvashatjuk, amelyek Mészöly Miklós, a „Kapitány” műveiről szólnak, és még a hetvenes-nyolcvanas években készültek, az elemzett írások megjelenésekor. Itt mutatkozik meg leginkább, hogy Szörényi nemcsak jó filológus, ha-

nem érzékeny elemző is a megfelelően magas színvonalú szövegek esetében. Sőt a napjainkban olvasható elméleti szövegek néhol túlzott szöszaporításával szemben tud nagyon tömören fogalmazni, mint például az alábbi, a líra és az epika elhatárolásának szándékával tett megállapításban: „Persze a próza is fölmutat sajátos ismétlődéseket, ezek azonban legfőképp abban különböznek a versekben föllelhető szerkezetektől, hogy alárendelt viszonyban vannak egy időtengellyel. Ez az időtengely persze nem föltétlenül lineárisan halad előre a múlttól a jövő felé, de mindenképpen múlt- és jövőirányultságban igyekszik megragadni a jelent. [...] A líra időélménye más. A jelen örökkévalóságát tételezi mindazzal, amit megragad, és csupán ennek a jelennek a fennállását vizsgálja az idő létfeltételei között.”

Mint az idézet két, közvetlen „perszé”-je mutatja, a szövegek sokat megőriznek Szörényi beszédmódjának verbó elevenségéből. Érdemes hát forgatni e lapokat, hogy a vidám, kváterkázós előadások közben rácsodálkozzunk sok irodalmi esemény, jelenség összefüggéseire, és hogy megtudjuk, miért akart Kászonyi Dániel Új-Zélandra költözni.

THIMÁR ATTILA

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2010,
352 oldal, 2750 Ft)

HANKOVSKY TAMÁS: *Pilinszky János evangéliumi esztétikája*

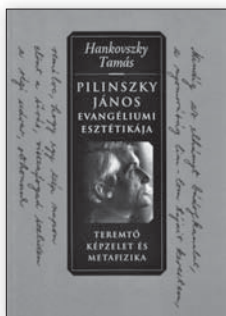
Pilinszky Jánost a 20. század egyik legjelentősebb magyar költőjeként szokás számon tartani. Hankovszky Tamás könyve, amely a *Pilinszky János evangéliumi esztétikája* címet viseli, azt próbálja bizonyítani, hogy „Pilinszky nemcsak lírikusként volt jelentős, hanem a művészet mibenlétét kutató gondolkodóként is”. A feladat, amit Hankovszky vállal, nemcsak izgalmas, de nehéz is, többek között azért, mivel Pilinszky sohasem írt olyan szisztematikus értekezést, ahol minden részletre kiterjedően összefoglalta volna művészetfilozófiai jellegű gondolatait. A szerzőnek ehelyett a különböző publicisztikákban, előadásokban található, a témához tartozó elszórt megjegyzéseire kellett támaszkodnia.

Mint a cím is jelzi, a kulcsfogalom, amely köré Pilinszky gondolatai e tárgykörben rendeződnek, az evangéliumi esztétika fogalma. Ez sejteti, hogy miként költészetében, úgy a művészetéről való elmélkedéseiben sem kívánt függetlenedni attól a vallásos háttértől, amelyben élt és mozgott. Viszont ahogyan lírikusként, úgy művészeteteoretikusként is kialakított eme vallásos világszemléletet „élesítve” egy sajátos látásmódot. Ezt a sajátosságot jól mutatja, hogy

Pilinszky többször, vissza-visszatérő jelleggel a következőképpen fogalmazza meg a művészet legfőbb feladatát: a megoldhatatlan megoldása, vagy másképpen, a jóvátehetetlen jóvátétele. De mit értsünk ezen a paradox kifejezésen?

Az igazi műalkotás Pilinszky szerint mindig egyfajta inkarnáció. Egyszerre két, de összefüggő értelemben: egyrészt maga a műalkotás eszméje is testet ölt a műalkotásban, másrészt viszont a műalkotásban megjelenített tárgy az, aminek inkarnációja befejeződik. A kettő szükségképpen összetartozik. Amikor a költő az eszmét beleviszi az anyagba, akkor nem tesz más teremtő képzelete és művészi szakértelme segítségével, mint hogy az ihletettségben megkapott isteni „tervrajz” szerint a megjelenített tárgyat beteljesíti úgy, hogy maga a megjelenített tárgy olyan-ná válik, mint amilyen-nek mindig is lennie kellett.

Pilinszky úgy véli, hogy az Isten által teremtett világ a bűnbekéséskor megsérült, és a művész alázatos tevékenységével képes segídeni Istennek abban, hogy visszaállítód-

jon a teremtés paradicsomi állapota. Azért képes a költő helyreállítani a helyreállíthatatlant, mert az abszolútum segítségével téren

és időn átívelő hatékonysággal rendelkezik. A művész ténylegesen az anyagilag különböző, térben másik pozíciót elfoglaló, a műalkotás által megjelenített tárgyat állítja helyre, mivel a tárgy és modellje – az anyagi differencia ellenére – mégiscsak azonos. Sőt ha a megjelenített már a múltnak a része, a művész a múltbéli eseményt, létezőt is megjelenítheti úgy, hogy ez az esemény vagy létező ismét valóban jelen legyen, de most már helyreállított módon. A tanulmány szerzője Eliadéra és az ikonok elméleti háttérére támaszkodva kimutatja, hogy a vallásos időszemlélet – ami mintegy a szent idővel is számol –, valamint a katolikus hagyomány szerves részét képező speciális elgondolás a tárgyak azonosságáról lehetővé teszi, hogy Pilinszky paradoxnak ható elképzelései elgondolhatóak legyenek.

Hankovszky Tamás könyve világos, jól szerkesztett, s olyan témát dolgoz fel, amely bárki számára izgalmas és fontos lehet, akit érdekkel a művészet mibenléte és az erre vonatkozó elméletek. Nem riad vissza attól sem, hogy felmutassa Pilinszky elgondolásának a határait, például hogy elmélete leginkább az ábrázoló művészetekre alkalmazható. Az egyetlen dolog, ami esetleg hiány-

érzetet szülhet a kötettel kapcsolatban – bár ezt a hiányosságot szándékosan vállalja föl a szerző –, hogy nincs látványosan demonstrálva, milyen is az a műalkotás, amely valamelyest megfelel az evangéliumi esztétikának, pedig szinte kínálja magát, hogy ezt egy Pilinszky-vers elemzésével nem elhanyagolható mértékben meg lehetne mutatni. Ettől függetlenül Hankovszky munkája fontos, a Pilinszky-kutatás területén hiánypótló írás.

BERNÁTH LÁSZLÓ

(Kairosz Kiadó, Budapest, 2011,
262 oldal, 2900 Ft)

MATTHEW SPALDING: *Az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat és alkotmány alapelvei*

„Minden nemzet valamilyen közös minőségből merít értelmet és célt – azonos etnikai jellegből, közös vallásból, egyazon történelemből. Az Egyesült Államok más. Amerikát egy adott időben, adott emberek egy csoportja az emberiségről, a szabadságról és a jogállamról alkotott meghatározott alapeszmék mentén alapították” – olvashatjuk (a fordítói-szerkesztői figyelem helyenkénti elkalandozásáról árulkodó mondat szerkesztésével) Matthew Spalding könyvének

bevezetőjében. Az amerikai alkotmány valóban kivételes abban a tekintetben, hogy nem egy eleve létező, akár nagy hagyományokkal rendelkező nemzet jogrendjének megszilárdítása végett született, hanem elfogadása révén maga hozta létre azt a politikai és nemzeti közösséget, amelynek máig legfontosabb közjogi alapdokumentuma. Ez a közösség pedig jelenlegi ismereteink szerint az egyik legsikeresebbnek bizonyult a világtörténelemben, ami természetesen nem független alkotmányos berendezkedésétől.

Ennek a sikernek köszönhető, hogy a fent említett kivételesség ellenére számos más országban is szép számmal találunk olyanokat, akik példaértékűnek, saját hazájuk számára is érvényes üzenettel bírónak tartják az amerikai alaptörvényt. És nyilvánvalóan ez szolgál magyarázattal arra is, miért éppen 2011 tavaszán, az alkotmányozás időszakában látott napvilágot Magyarországon a konzervatív Heritage Foundation szerzőjének könyve, amely eredetileg a tárgyban felületesebb ismeretekkel rendelkező amerikai olvasó számára szolgál bevezetesként a Függetlenségi Nyilatkozat és az alkotmány keletkezéstörténetébe, illetve legfontosabb alapelveibe. Bár magára az alkotmányozási folyamatra a kötet megjelenése nem lehetett különösebb hatással (még ha a magyar kiadás-